

Preek gehouden op 27 november
in de Westerkerk Amsterdam over
Jesaja 2: 1-5 en Lucas 1: 26-38
door ds. Herman Koetsveld

Een verhaal uit mijn eerste gemeente bij de evangelietekst van vanmorgen. De telefoon gaat. Ik neem op. 'Met mevrouw Koning (pseudoniem, *hk*). Ik wil een gesprek met u.' Ik hoor aan de stem van deze Zaanse dame van toen een jaar of zeventig dat zij mij niet wil spreken over een of andere pastorale kwestie. Ik word ontboden. Ik ken haar een beetje van een eerder kennismakingsbezoek en zij is vaste klant in de zondagse kerkdienst. We maken een afspraak. Ik zie een bui hangen, maar weet niet van welke aard. Ik verwacht in elk geval een stevige tegenwind. Het is Advent en in de kerk lezen we Lucas.

Als het kopje thee is ingeschonken komt mevrouw Koning onmiddellijk ter zake. Zij heeft mij nu twee jaar lang bijna wekelijks horen preken. En ze moet zeggen, vaak ging ze gesticht en wel naar huis. Niets dan tevredenheid. Maar daar was verandering in gekomen. Want via via had ze gehoord dat ik vond dat je de Bijbel niet letterlijk moest nemen en sindsdien was ze anders naar me gaan luisteren. En inderdaad, in enen was het haar opgevallen dat ik er altijd omheen draai. Om de vraag of het nu wel of niet echt zo gebeurd is. Neem nou de preek van afgelopen zondag over Maria en de engel. 'En nu wil ik van u weten, of – hoe zal ik dat nou eens netjes zeggen – of u vindt dat Jozef daar nu aan te pas is gekomen ja dan nee'.

Ik probeer iets pastoraals: 'Ik begrijp dat u zich onzeker bent gaan voelen na wat u gehoord heeft?' Maar hier trapt mevrouw Koning niet in. 'Nee dominee, daar gaat het mij nu niet om. Ik wil gewoon van u weten of u gelooft wat er in de Bijbel staat'. 'Nou en of', zeg ik gretig. En ik grijp deze ontsnappingsmogelijkheid met beide handen aan en begin aan een klein, maar zeer verantwoord college hoe ik met alles wat mij bijgebracht is op de theologische universiteit de bijbelschrijvers probeer te verstaan. Maar ook deze poging strandt op het heilige voornemen van deze gelovige van haar predikant volstreekte duidelijkheid te krijgen en haar vraag wordt nog een tikje aangescherpt: 'Hebben Jozef en Maria het nu gedaan of niet? Dat wil ik weten en daar moet u gewoon antwoord op geven en niet er van alles bij gaan halen'.

Op dat moment laat ik mijn verdediging een beetje te veel zakken. Ik zeg: 'Ik weet het natuurlijk ook niet. Ik ben er per slot van zake niet bij geweest'. Helemaal fout. 'Dus u gelooft niet wat er in de Bijbel staat'. Vanaf dat moment is het een verloren strijd. Ik nodig haar uit om samen te gaan lezen

wat er zoal staat. Maar mevrouw Koning herhaalt haar vraag in nu wel zeer ingekorte vorm. 'U hoeft alleen maar te zeggen: ja of nee.'

Na vijf pogingen van toelichting mijnerzijds begrijp ik dat er niets anders meer opzit dan opstappen. Vlak voordat de deur in het slot valt, hoor ik haar nog roepen: 'U hoefde alleen maar te zeggen of ze het nu wel of niet hadden gedaan'. In het volgende Kerkblad lees ik dat mevrouw Koning zich heeft laten overschrijven naar een andere kerk van de behoudende soort.

Zie hier mijn eerste associatie bij het verhaal van de aankondiging van de engel bij Maria. Komisch en treurig tegelijk. Want wat blijkt er veel fout te zijn gegaan in het gesprek en in het nadenken over en de overdracht van de schoonheid en de betekenis van dit bijbelse verhaal. Er is ontstellend veel informatie verzameld door bijbelgeleerden, theologen, taalwetenschappers, archeologen.

Maar wat is er tegelijk buitengewoon weinig van die informatie overgedragen aan de mensen die de bijbel lezen of lazen. Een dramatische optelsom van niet willen weten, angst voor veroordeling en voor het etiket 'vrijzinnig', van gewone domheid en onvermogen ook om in verstaanbare taal te vertellen van al lang gangbare inzichten en/of harde feiten. Ik verbaas me voortdurend over de karikaturen die in de samenleving op te vangen zijn over kerk en Bijbel. En tegelijkertijd besef ik dat we die karikaturen zelf in het leven hebben geroepen of hebben gehouden.

Onlangs schreef documentairemaker Paul de Bont een artikel in dagblad Trouw waarin hij de 'onbewijsbare verhalen' uit de religieuze tradities gelijkschakelde met de rondgaande complottheorieën. In een op dat moment koortsachtige toestand reageerde ik op deze karikatuur: de Bijbelse verhalen verbeelden de diepe thema's van ons leven.

Stel dat het mogelijk zou zijn dat Lucas alsnog met Paul de Bont een de ene kant en met mevrouw Koning aan de andere kant in gesprek zou gaan. Of met onze samenleving in gesprek zou gaan, waar al die karikaturen de ronde blijven doen, vanwege de hang naar simpele beelden en eenvoudige en hapklare waarheden. Lucas, vertel eens, waarom dat verhaal van die engel bij dat meisje? Waarom zo'n omslachtige en zo gemakkelijk mis te verstane inleiding op het leven Jezus van Nazareth? Je had toch net zoals Marcus en ook Johannes gewoon bij Jezus als volwassen man kunnen beginnen?

Ik denk, ik verbeeld me, dat Lucas op twee dingen zou wijzen. Twee uitgangspunten. Ik schrijf voor Theofilus, zou hij zeggen. Theofilus, liefhebber van God. Ik schrijf voor de mens die juist op zoek is naar God in

deze wereld. Naar licht in onze duisternis. Ik geloof dat dat licht gevonden wordt in Jezus van Nazareth. Ik ben de verkondiging van zijn lijden en sterven, én van zijn opwekking door de Eeuwige gaan vertrouwen.

En dat vertrouwen, dat gun ik iedereen die God zoekt, die 'Theofiel', die liefhebber van God wil zijn. Maar om dat verhaal duidelijk te maken moet ik twee dingen tegelijk doen, twee lijnen: een joodse en een niet-joodse en die wil ik met elkaar verbinden. Mijn niet-joodse lezers moeten gaan begrijpen dat je over Jezus niets kunt zeggen zonder de thema's van het Eerste Testament te kennen.

En tegelijkertijd, m'n tweede punt, als ik ze wil overtuigen van het bijzondere van Jezus, dan is het belangrijk dat dat ook in taal en beelden gebeurt die zij kennen uit hun eigen omgeving. Vandaar die verhalen over Jezus' bijzondere oorsprong. Want van alle keizers doen de verhalen de ronde over de opzienbarende gebeurtenissen rond hun geboorte. En daarom voor deze Kurios, voor deze Heer, voor deze mens van Godswege, daarom ook een verhaal dat hemel en aarde verbindt. Maar wat vond ik het mooi te ontdekken dat ik daarin ook gesteund wordt door de Joodse Geschriften. Verhalen van bijzondere geboorten, telkens als God een mens riep om namens Hem op te treden of de toekomst open te houden. Izaäk, Mozes, Samuël en zo veel meer. Snap je, zo kan ik die twee onmiddellijk met elkaar verbinden. Dat joodse en dat niet-joodse lijntje.

En dat werk ik uit. Want wat lees ik nog meer in de profeten? Als de dag van God aanstaande is, dan gaat er een boodschapper voor hem uit. Zoals in de woorden van de profeet Jesaja: 'Eens komt de dag dat de berg met de tempel van de Ene rotsvast zal staan, verheven boven de heuvels, hoger dan de bergen. Alle volken zullen daar samenstromen. Machtige naties zullen zeggen: 'Laten we optrekken naar de berg van de Ene, naar de tempel van Jakobs God'. Begrijp je? Daarom begint en eindigt mijn evangelie bij de tempel. En daarom dat verhaal van Johannes de Doper, die profeet die Jezus vooruit ging die leefde van de woorden van Jesaja. En daarom noem ik ook net als Jesaja de naam Jakob, Israël dus. En daarom ook die engel Gabriël, de boodschapper van God bij uitstek in mijn verhaal.

Een jonge vrouw, een meisje eigenlijk nog zal zwanger worden. Jesaja zag er een teken van hoop in. Het kind zal Emanuël, 'God met ons', gaan heten. in zich.

Begrijpen jullie dat ik het verhaal van Jezus wil laten rijmen op dat van Israël? In jullie Nederlandse vertaling staat 'Maria'. Maar ik noem haar Marjam. Horen jullie hoe die naam rijmt op Mirjam, de zus van Mozes die

hem gered heeft uit het water van de Nijl? Ook al zo'n bijzondere begingeshiedenis.

Nee, hier wordt geen verhaal verteld van een nieuwe keizer. Geen krachtpatser. Geen machtsmens. Maar van een 'koning' die enkel met de macht van de liefde zal gaan regeren. En die onder zal gaan in het water van de dood, maar daar ook zal uit herrijzen. En dan zal zijn koningschap zonder einde zijn. Jeshua, Jezus, zoon van Israël, zoon van God. En daarom laat ik de engel vertellen van de Geest van God die over Maria zal komen, over Marjam, beeld van Israël. Wat in haar verwekt wordt is uit God. Dát wil ik vertellen. Tot zover Lucas.

Nee, geen woord van God zal machteloos zijn. Maria, Marjam, beeld van de gelovige mens die ruimte maakt voor het onverwachte, het onvermoede, voor dat wat haar als genade overkomt. En natuurlijk is er dan schrik, ontzetting, vragen, niet begrijpen. Nou, dat kennen wij maar al te goed. Maar ook overweging, bezinning, laten landen en dan ruimte maken. Gods nieuwe begin.

Je houdt het niet voor mogelijk met alles wat nu op ons afkomt. Begin deze week heb ik het Theologisch Jaaroverzicht van dit jaar geschreven. Het is eigenlijk niet te bevatten wat er allemaal gebeurd is.

En toch dat door en door kwetsbare, maar zo diep rakend verhaal van dat meisje en de engel. Dat de Geest met haar, in haar, door haar een nieuw begin wil maken. Maria, zij gaat ons voor in het geloof dat de Eeuwige op de meest onvermoede manier ook met ons, in ons en door ons een nieuw begin wil maken.

Lucas zou zijn oren niet kunnen geloven als hij zou horen wat er met zijn verhaal nadien allemaal is gebeurd. Hij zou perplex staan van de vragen van mevrouw Koning en de karikatuur van Paul de Bont. En hij zou zijn ogen uitwrijven als hij de eindeloze hoeveelheid afbeeldingen van Maria zou zien. Hij zou niet begrijpen hoe zij zo volkomen los geraakt is van Israël en zelfs de moeder van God is gaan heten.

En dat wat in haar ons zo ontroerend bevrijdend wordt verteld, zelfs in kerkelijke dogma's is vastgelegd.

Maar Lucas zou misschien wel stil blijven staan bij de middeleeuwse afbeelding van Maria en de Geest die in de vorm van een duif haar oor invliegt. Bevruchting, ontvankelijkheid, verwachting via het gehoorde woord waarin de Geest werkt. Lucas zou knikken. Ja, zo bedoelde ik het. Dat jullie gaan verstaan. Je zo openen voor het mysterie van de Geest die allereerst dat zegt: Wees niet bang, terwijl we heel goede redenen hebben dat wel te zijn.

Open je. Hoor. Leg je oor te luisteren op het niveau van je ziel. Dat je mag gaan ontvangen. Dat jullie net als Maria je binnenste opent voor wat de Geest in ons bewerken wil. Advent. Je openen, ruimte maken, ontvankelijk worden voor wat de Geest in ons tot leven wil wekken. Je openen voor wat staat te gebeuren. Voor wat zal geschieden.

Het verhaal gaat, dat Maria niet lang hierna een lied zingt. Zij kent het al van Hanna, de moeder van Samuel, die ooit, zo veel eerder een lofzang aanhief toen zij zwanger bleek. Maria zingt het haar na, en ze zingt het ons voor, en nooit, nooit zal dit lied meer verstommen. En als jij en ik het horen en net als Maria de woorden bewaren in je hart, ja dan word je, dan ben je een mens van de Advent, een mens die opgetild wordt, meegenomen wordt in die beweging in Gods licht en eindeloze liefde. Daarom dat lied:

Mijn ziel prijst en looft de Eeuwige
Mijn hart juicht om God, mijn redder.
Hij heeft oog gehad voor mij....

Godzijdank, Amen.